

Fôring av kopplam - slik lykkes du

Forfatter

Linn Hege Engen, Nortura SA

Vibeke Tømmerberg, HT Sau - Animalia

Sammendrag

Lammetallet hos den norske sauene har økt betraktelig de siste 20 årene. Dersom søya ikke har tilstrekkelig melkeproduksjon for å fostre opp hele kullet, blir rammet av sykdom, eller i verste fall dør, vil det være aktuelt å føre opp lammene som kopplam. Her finner du noen gode tips for å lykkes med kopplamoppdrettet.

Publisert

2017

Referanse

Sau og Geit Nr.2/2017

Utskriftsdato

24.04.2024 www.fag.nsg.no

Fôring av kopplam

- slik lykkes du

Foto: Marit Glærum, Norsk Landbruk

Av: Linn Hege Engen, rådgiver småfe
- Nortura SA og Vibeke Tømmerberg,
spesialveterinær i HT Sau - Animalia

Lammetaillet hos den norske sauene har økt betraktelig de siste 20 årene. Dersom søya ikke har tilstrekkelig melkeproduksjon for å fostre opp hele kullet, blir rammet av sjukdom, eller i verste fall dør, vil det være aktuelt å føre opp lammene som kopplam. Mange tar fra kopplammene kort tid etter fødsel, gjerne etter at søya har slikket dem tørre. I store kull vil man med dette ha bedre kontroll på at alle får nok råmelk. Mange opplever også at det kan være vanskelig å få lammet til å drikke av flaske/automat dersom det allerede har drukket av juret, og synes derfor at det er best å ta dem fra kort tid etter fødsel. Andre velger å la lammet gå sammen med søya det første døgnet slik at råmelkperioden er over når de blir kopplam. Hvis kopplammene skal gå en stund med søya først er det viktig å rengjøre jur som er skitne.

Utsatt for lite råmelk

Kopplam er utsatt for å få for lite råmelk siden de ofte er fra store kull eller først blir tatt fra når man oppdager at noe er galt. Dette kan f.eks. være tilfeller der søya har for lite melk, en tett spene eller annen sjukdom. I verste fall oppdages ikke disse før etter en dag eller to når de står og sturer med krokete rygg og innhul buk. Slike lam vil dessverre ha et dårlig grunnlag siden de har mistet den gode starten. Uansett når man velger å ta kopplammene fra er det derfor viktig å passe på at de får den råmelka de skal ha og gi ekstra dersom en ser at søya ikke har nok melk. Lam som ikke klarer å suge selv må få råmelk med flaske, sonde o.l. Hvis lammet får råmelk med flaske eller sonde, må mengden fordeles på flere mål, og det bør ikke gis mer enn maks 0,5 dl per kg per mål. Det er viktig med godt renhold av smokker, sonder og annet utstyr.

Hvordan velge ut kopplam

Hvor stort kull søya skal gå med på beite må vurderes individuelt og ut fra flere faktorer: Søyas morsegenskaper og melkeevne, kvaliteten på beitet og tidligere erfaringer i besetningen. Det er en fordel at lammene som går med mora er jevnstore og derfor anbefales det ofte å ta fra det lammet i kullet som avviker mest i størrelse. Hva som er mest gunstig vil allikevel variere mellom ulike typer kopplamoppdrett. Hvis lammene skal slaktes tidlig, er det fordelaktig å velge ut gode emner (store og livskraftige lam) til

kopplam, og ikke de små og svake som har fått en dårlig start. Det er ofte fordelaktig å ta værslam, da disse vanligvis har høyere tilvekst enn søyelam.

Råmelk - raskt og rikelig

Råmelka inneholder antistoffer som lammet trenger for å være motstandsdyktig mot infeksjoner fram til produksjonen av antistoffer er fullt utviklet ved 2-3 måneders alder. Råmelka gir i tillegg energi, vitaminer, mineraler og andre stoffer som det nyfødte lammet trenger. Lam bør få første mål råmelk så fort som mulig, og helst i løpet av de første timene etter fødsel. Grunnen til dette er at innholdet av antistoffer og andre viktige bestanddeler i råmelka er på topp rundt fødsel og avtar raskt i løpet av det første døgnet, i tillegg til at opptaket av antistoffer i lammets tarm er størst umiddelbart etter fødsel. Opptaket avtar gradvis i løpet av det første levedøgnet og opphører etter ca. 24 timer.

Råmelk fra søye er best

Et lam på 5 kg trenger minst 1 liter råmelk totalt i løpet av første levedøgn. Det optimale er at lammet får råmelk fra mora, og det nest beste er råmelk fra en annen søye i samme besetning. Dette fordi råmelk fra søyer i samme fjøs inneholder antistoffer som er spesialtilpasset lammets miljø. Det bør helst ikke brukes råmelk fra syke søyer og søyer som har abortert. I tilfeller der man ikke har nok søyeråmelk, kan man spe på med råmelk fra ku eller geit. Det er viktig at råmelka er tatt fra første mål, er fra friske dyr og av god hygienisk kvalitet. Kuråmelk inneholder mindre energi enn saueråmelk, og mengden bør derfor økes med ca. 30%. Det er ikke nødvendig å justere mengden geiteråmelk fordi sammensetningen av råmelk fra geit og søye er ganske lik. Råmelk fra geit skal kun brukes hvis den kommer fra besetninger som er sanert gjennom Friskere geiter. Det finnes også ulike typer råmelkserstatninger og -supplement som man kan få kjøpt. En råmelkserstatning skal inneholde nok antistoffer til å kunne erstatte råmelk fra søye, men antistoffinnholdet vil ikke tilsvare det som finnes i «ekte råmelk» fra eget fjøs. Et råmelks-supplement er et energitilskudd som inneholder lite eller ingen antistoffer, og det skal dermed kun brukes som et supplement til ekte råmelk. Det er derfor viktig å lese bruksanvisningen til produktet nøye. Uansett hvilken type erstatning man benytter seg av så bør alle lam få et mål råmelk fra søye først, og så kan man spe på med råmelk fra ku, geit eller råmelkserstatninger etterpå. ►

Valgets kval - hvilket lam bør plukkes ut til kopplam? Foto: Animalia/Grete Ringdal

Råmelk fra ku - bare hvis du ikke har tilgang på søyemelk. Foto: Marit Glærum, Norsk Landbruk

Greit å bruke råmelk fra ku?

Ved bruk av råmelk fra ku er det greit å være oppmerksom på at råmelk fra enkelte kyr kan føre til at de røde blodcellene hos lammene ødelegges. Lammene får da blodmangel og kan dø. Selv om man av og til ser slike reaksjoner på råmelk fra ku, er tilstanden svært sjelden sammenlignet med hvor mange lam som får kuråmelk. Det er derfor ingen generell anbefaling å unngå å bruke råmelk fra ku. Risikoen ved at lam får for lite råmelk er større enn risikoen for at de skal få blodmangel på grunn av kuråmelk. For å redusere risikoen angis det at man kan blande råmelk fra flere kyr, i

hvert fall minst fire, hvis man har mulighet for det. Man bør også notere hvilke kyr som er opphav til råmelka man bruker, slik at man kan unngå å bruke råmelk fra en eventuell problemku neste år. Fordi dette kan bli ganske dramatisk hvis det først skjer, bør man også være forsiktig med å rutinemessig gi kuråmelk til alle lam, særlig hvis melka kommer fra kyr som ikke er brukt tidligere. Det beste er om alle lam får noe råmelk fra sau først, og så kan man heller supplere med råmelk fra ku til lam som trenger mer.

Valg av regime

Kopplammene føres fram på en kombinasjon av melk, kraftfôr og grovfôr, og fôringsregimet varierer en del mellom besetninger basert på ressursene på den enkelte gård og målet med kopplamoppdrettet.

Mange produsenter satser på høstslaktning etter kraftfôrbasert eller beitebasert oppdrett. Ved kraftfôrbasert oppdrett avannes lammene fra melk så tidlig som mulig og føres videre på kraftfôr, grovfôr og beite. Lammene får fri tilgang på kraftfôr fram mot høsten. Har man tilgang på beiter av god kvalitet er det fullt mulig å få til god tilvekst helt eller delvis uten kraftfôr. Da vennes de av melka og fortsetter med grovfôr og kraftfôr til de er ca. 8 -10 uker gamle. Deretter kan de få kun godt beite. Dette krever god beitekvalitet gjennom hele oppfôringsperioden og det blir en del arbeid med skiftebeiting, beitepussing og gjødsling. For å sikre seg mot varierende beitekvalitet, kan man gi avgrensede mengder med kraftfôr i tillegg. Andre driver en mer intensiv oppfôring der lammene slaktes ved ca. 6-8 ukers alder som «sommerlam/grillam». Disse lammene har fri tilgang på melk frem mot slaktning og vokser veldig raskt. Sommerlam er en begrenset produksjon og det er kun utvalgte slakterier som tilbyr dette. Prisen per kg kjøtt er vesentlig høyere enn hvis lammene slaktes om høsten. Det er også en fordel å slippe arbeidet med kopplammene gjennom sommeren.

Melkefôringsperioden:

Lammene trenger melk fram til vomma kan utnytte annet fôr (ca. 4 uker). Det er mulig å bruke fersk melk, helst syrnet, men av praktiske årsaker er det mest utbredt å bruke melkeerstatning. Melka tildeles fra smokkbøtte, flaske eller automat. Det er viktig å sette seg inn i produsentenes anvisninger for bruk av utstyret og anbefalinger om blandingsforhold og temperatur på melka. Det er viktig å unngå brå endringer, f.eks. på temperaturen eller blandingsforholdet på melka. Det er også viktig å holde blandingsutstyr og fôringsplassen rein. Noen automater har vaskeprogram og produsentene kommer ofte med anbefaling for rengjøringscykluser og hva du skal vaske med.

Det er viktig at man har oversikt over om lammene lærer seg å drikke av smokk. Noen lærer det kjapt og av seg selv, mens andre må læres opp. Lam som allerede har

Hygiene i melkeautomaten er avgjørende. Foto: Marit Glærum, Norsk Landbruk

drukke av juret hos mora kan være en utfordring, men når de blir sultne vil de som regel lære det til slutt, spesielt hvis melka er lunkn. Lam som er sultne vil lett få i seg mye bakterier når de leiter etter mat. Det er naturlig for lammet å suge ofte og lite hver gang. Bollerennerefleks som sikrer at melka havner i løpen utløses av bl.a. patting på spene eller smokk og stimulering av sanseceller i munnhule og svelg. Det er derfor viktig at kopplammene suger i seg melka for å sikre at den havner i løpen. Åpningene i smokkene bør ikke være for store siden det er gunstig at lammene må bruke litt tid på å suge. For lav temperatur på melka, for store mengder melk per mål og stress kan resultere i at noe melk havner i vomma. I vomma vil ikke melka brytes ned på riktig måte, og dette fører til melkesyredannelse («sur vom») og forstyrrelser i vomutviklingen.

Kraftfôr og fint, godt grovfôr bør tilbys allerede fra første dag. Lammene stimuleres da til å begynne å ta opp smått med annet fôr og dette er med på å utvikle drøvtyggerfunksjonen. Det er viktig at dette hele tiden er friskt og smakelig og det bør byttes hver dag. Kopplam skal alltid ha tilgang på rent, friskt vann.

Avvenning:

Med dagens priser på melkeerstatning er det en fordel at ikke lammene må stå på melkefôring lengre enn nødvendig. En tommelfingerregel som ofte benyttes er å få minst to lam på en sekk melkeerstatning. Kopplammene kan avvennes fra ca. 30 dagers alder og ca. 15 kg levendevekt (ca. 3 ganger fødselsvekt) hvis de spiser godt med grovfôr og kraftfôr. Man kan avslutte melketilgangen brått eller avvenne gradvis. Gradvis avvenning er mest skånsomt, men kan være svært arbeidskrevende, spesielt hvis det er stort aldersspenn på lammene. Brå avvenning er mindre arbeidskrevende og kan fungere godt, men da er det ekstra viktig å påse at alle lammene spiser godt med kraftfôr og gras før melka kuttes ut. Tilveksten vil reduseres de første dagene, men opptaket av andre fôrmidler vil gå raskere. Avvenninga er en påkjenning for lammene og andre stressfaktorer bør unngås i denne perioden. Dermed er det en fordel å vente til etter avvenning med å gjøre endringer i kraftfôrtype- eller mengde.

Beiteperioden:

Etter avvenning må kraftfôrmengden tilpasses etter hvilken tilvekst man ønsker på kopplammene ut fra beitetilgangen og når de skal slaktes. Kraftfôrleverandørene har egne kraftfôrslag som er beregnet til fôring

Foto: Marit Glærum, Norsk Landbruk

av lam. Alle førendringer bør skje gradvis. Ved appetittfôring fra kraftfôrautomat er det viktig at automaten aldri går tom, siden lammene da har lett for å forete seg ved påfylling av nytt kraftfôr. Det er viktig at kraftfôrmengden avpasses etter beitetilgangen. Ved bruk av kraftig beite bør det ikke gis kraftfôr i tillegg for å unngå diaré og dårlig grovfôrutnytting, klostridieinfeksjoner o.l. Gradvis tilvenning av beite anbefales, spesielt hvis det er et veldig kraftig beite. Lammene bør ha tilgang på litt skinnere beite eller skogkanter for å stabilisere vomma. Tilgang til skogkanter o.l. er også gunstig for å gi ly og skygge, i tillegg til at lauv og urter er gode kilder til flere mineraler som dyra trenger (bl.a. kobolt). For at kopplammene skal bli gode beitedyr må de lære beiteatferd av voksne dyr, og det er derfor fordelaktig hvis de kan slippes på beite sammen med noen voksne søyer.

Kopplam som går på beite må ofte behandles mot innvollsparasitter (rundorm

og koksidier) i løpet av beiteperioden, men siden dette avhenger av smittepresset bør behandlingsopplegget tilpasses forholdene på den enkelte gård. Avføringsprøver er et godt hjelpemiddel for å vurdere behandlingsbehovet mot rundorm. For å redusere smittepresset bør man ha et gjennomtenkt opplegg for beitebruken. Tiltak som bruk av beiter som ikke har blitt brukt til sau foregående år, beiteskifter, lav dyretetthet, slått og vekselbeiting med storfe eller hest er effektive for å redusere smittepress og behandlingsbehov. Kopplammene bør helst ikke slippes ut på beiter som er nedsmittet av de andre sauene etter vårbeiteperioden, i hvert fall ikke tidlig i beitesesongen, men dersom arealene blir slått etter at de har blitt beitet, vil det fjerne mesteparten av rundormsmitten. I områder der flått og sjodogg er et problem bør man ha et opplegg for å forebygge dette.

Artikkelen er basert på et foredrag om kopplam holdt på kongressen «Lam 2017».